

tega izbora dokumentov je razvidno, da je ostal zvest svoji jugoslovanski domovini in si je po vseh svojih močeh prizadeval za njene koristi.

OPOMBE

1. Arhiv Jugoslavije, Beograd, Fond braće Pribičević, fotokopije v arhivu IZDG, Ljubljana. — 2. Josip Smolaka: Partizanski dnevnik, Nolit, Beograd 1972 str. 88, 104, 120. — 3. Gre za sporazum 9. junija 1945 med ZDA, Veliko Britanijo in Jugoslavijo v Beogradu o začasni vojaški upravi v Julijski krajini, vključno s Trstom. — 4. Kingsley Martin, urednik revije »The New Statesman and Nation«. — 5. S tem sporazumom naj bi Trst prepustili Anglo-Američanom. Gre za Morganov obisk v Beogradu 8. maja, ki je predlagal demarkacijsko linijo, Tito pa je njegov predlog zavrnil. Sporazum so sklenili šele 9. junija. — 6. Alexandrovo dnevno povelje z dne 19. maja. — 7. Pribičević navaja tudi, da

je bila Wilsonova linija 1919 maksimalna jugoslovanska meja po vojni, v kateri je bila Italija zaveznik, po drugi svetovni vojni pa hoče Italija, ki je bila sovražnik, isto linijo. — 8. Uradna izjava ZDA in Velike Britanije o umiku anglo-ameriških sil iz cone A in izročitve cone italijanski upravi. — 9. Ljubljansko »Delo« je v št. 116 (20. maja 1976) na 6. strani poročalo brez navedbe dneva smrti, da je Stojan Pribičević umrl v New Yorku, star nekaj manj kot 71 let. V članku je dalje rečeno, da je v Ameriko emigriral leta 1934, da je bil urednik revije »Fortune« ter dopisnik revije »Time« in »Life«. V »Time« je decembra 1942 objavil članek o NOB. V začetku leta 1944 je prišel kot vojni dopisnik v Italijo, 14. maja 1944 pa se je s padalom spustil v Bosanski Petrovac in je pri Vrhovnem štabu NOV in POJ postal prvi ameriški vojni dopisnik. Med napadom na Drvar so ga skupaj še s tremi ameriški in angleškimi dopisniki ujeli nemški padalci in ga obsodili na smrt, vendar pa mu je ob napadu Šeste liške uspelo pobegniti.

ZAVOD ZA GLUHO MLADINO V LJUBLJANI OD LETA 1945 DO 1960

BOGO JAKOPIČ

Po osvoboditvi leta 1945 se je razvila na Zavodu značilna povojna dejavnost za obnovo in preurejanje med vojno nastalih razmer. Že takoj na začetku je bila ustanovljena sindikalna podružnica učiteljstva za posebno šolstvo, nadalje pionirska in mladinska organizacija za gluho mladino na Zavodu. V šolskem letu 1946/47 je bila zavodna pionirska organizacija po delovanju in uspehih na drugem mestu v Sloveniji. Pionirska organizacija — njen odred — sta dobila ime po gluhem partizanskem kurirju, padlem v NOB, Ernestu Našiču, nekdanjem gojencu Zavoda.

Tako se je izvršila tudi na Zavodu samem korenita revolucionarna preobrazba, v delu in organizaciji, kakršne Zavod dotlej še ni poznal.

Naval novih učencev na Zavodu je bil takoj zelo velik, ko je ta leta 1945 pričel s svojim delom. V Zavod so vstopili novinci (za prvi razred) in zelo mnogo tistih, ki so bili že pred vojno v njem pa so morali med vojno ostati doma. Po starosti so bili že večinoma odrasli, po šolski izobrazbi pa zaostali. Zavod je bil takoj prenapolnjen. Med drugo svetovno vojno se je sukalo število gojencev od 40 do 60, po vojni pa se je takoj dvignilo na 130, oziroma celo na 155. Še vedno pa so osta-

li doma mnogi odrasli, nedošolani gojenci. Prostorski problem je bil vedno težji, saj je že pred vojno primanjkovalo šolskega prostora. Zato so se slepi gojenci, ki so se naselili v Zavodu leta 1944, zopet preseliti leta 1947 v svoj zavod v Marmontovi ulici.

Tabela gojencev in učencev prvih let po osvoboditvi lepo kaže, kako se je dvignilo število učencev in gojencev:

šolsko leto 1945/46	— 130
šolsko leto 1946/47	— 150
šolsko leto 1947/48	— 148
šolsko leto 1948/49	— 155
šolsko leto 1949/50	— 147

Do leta 1958 je bilo skupno izšolanih 720 gojencev, letno povprečno 14 gojencev. Težave so nastopile ob pomanjkanju učno-vzgojnega osebja. Med vojno je bilo nekoliko razredčeno, po vojni pa so morali nekateri učitelji pomagati zavodom zunaj Ljubljane do ustanovitve in veljave (npr.: Portorožu). Eden izmed učiteljev je po osvoboditvi umrl, eden je bil premeščen na ministrstvo za socialno skrbstvo, eden v Trst, nato pa v Portorož (tov. Rupnik), kjer je ustanovil leta 1947 nov zavod; pet pedagogov in ena pedagoginja pa je bilo upokojenih.

Nekateri pedagogi, ki so do nedavna delovali ali pa še delujejo na ljubljanskem zavodu, so bili prvi učitelji na Zavodu za gluho mladino v Portorožu (Zvonko Ermenc, Avgust Gabrovec, Angela Smerkolj, Vinko Rupnik in Zora Pianeki). Nekaj učitejev portoroškega zavoda je končalo šolanje v Ljubljani.

V razdobju 1948—1960 je na ljubljanski zavod prišlo 24 učiteljev in vzgojiteljev, ki so vsaj delno izpolnili vrzel, ki je nastala po odhodu starejših pedagogov v pokoj ali pa s smrtjo nekaterih pedagogov Zavoda. Številčno najmočnejša skupina pedagogov je prišla v letih 1955—1960 (kar 12 pedagogov). Tako se je stanje kadra izboljšalo šele po letu 1950. Jubilejno leto 1950 pa je prineslo tudi spremembo v imenu Zavoda, ki se je po predlogu učiteljstva z dne 29. septembra 1950 odslej imenoval Zavod za gluho mladino v Ljubljani. Leta 1951 (30. junija) je bil upokojen ravnatelj Mirko Dermelj, ki je bil na tem mestu od leta 1939. Na njegovo mesto je prišel novi ravnatelj Jože Zakovšek, bivši učitelj Zavoda, ki je bil v vmesni dobi na ministrstvu za socialno skrbstvo. Jože Zakovšek je vodil Zavod do svoje smrti leta 1964.

V šolskem letu 1947/48 je bil ponovno odprt logopedični oddelek (kot je bilo že povedano v prejšnji objavi zgodovine Zavoda), ker se je učiteljski kader izpolnil z novimi močmi. Preiskava govora vseh učencev ljubljanskih osnovnih šol meseca maja 1947 je pokazala, da je na vseh teh šolah povprečno 5 % učencev z govornimi motnjami. Na podlagi teh dejstev je ljudska oblast uvidela, da ni mogoče več odlašati, da je treba logopatom, to je tistim, ki imajo govorne hibe, dati potrebno pomoč.

V šolskem letu 1947/48 je bil zaposlen v oddelku samo en učitelj, ki je pregledal 85 logopatom, zdravil pa jih je 22; v šolskem letu 1948/49 je bilo pregledanih 128, zdravljenih pa 96; v naslednjem I. polletju pa je bilo pregledanih že 112, zdravljenih pa 74 logopatom. Samo ta bežna statistika kaže, kako je delo rastlo in zahtevalo vedno več tudi kadra. V ta namen je začela družba z večjo odgovornostjo reševati problem logopedске službe. Tako so bili organizirani v počitnicah tečajji za učitelje posebnih šol, ki so se seznanjali s teoretično in praktično logopedijo. Oblast pa je mnogo storila tudi za razširitev logopedskih oddelkov povsah večjih mestih Slovenije. Za rast logopedskega omrežja in za znanstveno izpopolnjevanje v tej smeri pa imata velike zasluge tudi zavodna pedagoga Vilko Mazi in Zdravko Omerza. Za pedago-

ško rast in strokovno izpopolnjevanje ostalega učnega osebja zavoda pa je mnogo napravil pedagoški vodja v tem času na Zavodu Zvonko Ermenc (1904—1965), ki je vse od leta 1945 tako v ljubljanskem Zavodu kakor tudi v Portorožu kot pedagoški vodja uvajal sodobne prijeme ter poučeval metodiko dela z gluhih tudi na VPS.

V letu 1947 je bil surdopedagoški seminar (v zveznem merilu) v Škofji Loki. Mnogo je prispeval k uspehu tega seminarja tedanji ravnatelj Zavoda Mirko Dermelj (1887 do 1970), ki je skrbel, da so se ugotovitve in zaključki s seminarja v dokajšnji meri realizirali.

Posebno pozornost v času po osvoboditvi zaslužijo tudi prizadevanja za vključitev učencev v predšolske oddelke na Zavodu. Kot smo že omenili, je učiteljski svet Gluhonemnice v Ljubljani že leta 1937 sprejel sklep, da odpre pripravljalni razred, kjer se bodo gluhonemi otroci pripravljali za vstop v prvi razred. Vojsna je izvajanje tega sklepa pedagoškega zbora Zavoda zavrla, takoj po osvoboditvi pa je ljudska oblast pokazala razumevanje za potrebe predšolske vzgoje v Gluhonemnici. Dovolila je, da se ponovno odpre pripravljalni razred. Učni načrt je tedaj dovoljeval dve leti pripravljalne dobe, tako da bi se vanj sprejemali otroci od petega leta starosti. Ker pa tedaj ni bilo to izvedljivo, so sprejemali otroke s šestim letom starosti.

Naj omenimo tudi akcijo učiteljev Zavoda za razvoj avdiološke znanosti in prakse. V letih po vojni se je avdiologija razvijala pospešeno, saj je bilo tudi veliko bivših vojakov, ki so bili slušno prizadeti. V šolskem letu 1950/51 je dobil Zavod iz Beograda nekakšen avdiometer znamke SONOTONE, ki je bil podoben gramofonu. Zaradi neznanstvene zasnove aparata pa ugotovitve niso bile uporabne niti za določanje izgube sluha niti za slušne vaje. Kljub temu pa je bil aparat dobra pobuda za razmišljanje in nenehno iskanje sodobnega avdiometra, za kar se je prizadeval posebno ravnatelj Mirko Dermelj. Na zimo leta 1951 je prejel Zavod od UNESCO preko Beograda odličen avdiometer znamke »AMPLIVOX«. V šolskem letu 1952/1953 je bil v Zavodu ustanovljen avdiološki oddelek.

Ker je odšel pedagog Zdravko Omerza na šestmesečno študijsko potovanje v ZDA, je delovni načrt pripravil pedagog Emil Ulaga. Zaradi strokovnega poglobljanja se je takoj povezal z lingvisti, otologi, tehniki ter strokovnjaki fizikalnega inštituta medicinske fakultete. Ing. Ferlež ter inž. Uran sta naredila

načrt za skupni amplifikator. Avdiološki oddelek je bil sprva opremljen le z avdiometrom. Kasneje je Zavod dobil še nekaj zvočnih igračk in pripomočkov. Leta 1952 je Zavod prejel od sveta za ljudsko zdravstvo in socialno politiko deset žepnih slušnih aparatov znamke AUDIUM elektro-industrije na Nizozemskem. Tako so dobili vsaj nekaj pomoči lažje naglušni. Spomladi leta 1953 je Društvo progresivnih Slovencev v ZDA po posredovanju pedagoga Zdravka Omerze poslalo v dar izredno kvaliteten magnetofon z vdelanim radijskim sprejemnikom (oboje dela brezhibno še danes), s štirimi namiznimi in in 15 pari slušalk, dvema prenosnima mikrofonoma, specialne plošče za poslušanje najrazličnejših naravnih ropotov in zvokov, še nekaj zvočnih igračk in rezervni avdiometer znamke MAICO. Istočasno je dobil Zavod tudi specialno maso za izdelovanje slušnih oliv po meri, ki pa jo je odstopil stomatološki kliniki. Razredni učitelji, ki so prvo leto prihajali po urniku k slušnim vajam svojih učencev, so sprva hospitirali, kmalu pa tudi sodelovali. Slušne vaje v avdiološkem oddelku so trajale za posamezne razrede 22—45 minut: pripravljani oddelek po trikrat, ostali razredi pa po dvakrat na teden. Z delom v avdiološkem oddelku so se hoteli seznaniti mnogi obiskovalci Zavoda, predvsem stanovski tovariši in študentje defektoloških oddelkov Višje pedagoške šole v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, študentje glasbene akademije, filozofske fakultete, socialni delavci, vzgojiteljice, medicinske sestre in drugi. 23. marca 1954 je obiskal zavod in avdiološki oddelek ekspert OZN Asger Hohn, direktor šole za naglušne v Nyborgu na Danskem. Oglel si je tudi opremo avdiološkega oddelka, hospitiral pri slušnih vajah in izrazil svoje zadovoljstvo. Ob pričetku šolskega leta 1955/56 je bil avdiološki oddelek ukinjen zaradi pomanjkanja prostorov in kadra, tja pa je bil nastanjen z isto opremo in aparaturo 1. b razred. Delo avdiološkega oddelka se je kasneje spet nadaljevalo. Leta 1958 so bili v Ljubljani eksperti OZN dr. Smisst, dr. Bentsen in prof. Epidijevsky. Kmalu potem je bil ustanovljen na ljubljanskih poliklinikah foniatrični oddelek, ki je pričel tudi s pedagoško rehabilitacijo slušno prizadetih otrok od drugega leta starosti dalje, učencev osnovnih šol ter odraslih. Delo avdiopedagoga v oddelku je tu prevzel pedagog Emil Ulaga, kasneje pa tudi pedagoginja Majda Puhar. Leta 1960 je začel na Zavodu delovati ritmično-glasbeni krožek, ki je spremljal otroke pri plesu baleta. Važni so bili tudi obiski pedagogov zavoda v tujini: Zdravka Omerze v ZDA,

Emila Ulage na Danskem, Švedskem in v Nemčiji, Janka Blažaja in Marije Ravnika v Angliji, Majde Puhar na Švedskem, Danskem, Finskem, Norveškem in v Holandiji, Nikole Ignjatoviča v Nemčiji, Marjane Lunder po obisku Zdravka Omerze v ZDA. Kako važni so bili ti stiki z drugimi zavodi, naj bežno ilustrira izjava pedagoga Emila Ulage o svojih potovanjih po Evropi. Spomladi leta 1956 je odšel kot štipendist OZN na študijsko potovanje z nalogo, da se podrobneje seznanji z organizacijo in metodami slušne vzgoje kakor tudi z učili ter najrazličnejšimi merilnimi in slušnimi aparati. Hospitiral je po šolah in zavodih za praktično gluhe otroke, v centrih za rehabilitacijo slušno prizadetih na ORL klinikah in v zavodu za ugotavljanje duševnih in slušnih sposobnosti majhnih otrok in se seznanjal z delom v tečajih za pozneje oglušele osebe. Na Danskem, Švedskem, Nizozemskem in v Zah. Nemčiji je obiskal v 4 mesecih 62 tovrstnih ustanov. Izredno veliko novega in tudi za nas uporabnega je pridobil na Danskem, kamor bi se splačalo, kakor danes trdi, ponovno potovati, saj so v teh letih gotovo napredovali. Ulaga je o vsem obširno poročal na strokovnih sestankih doma in v drugih naših republikah; prinesel je s seboj tudi literaturo ter nekaj dobrih učbenikov, veliko fotografij ter magnetofonskih zapisov govora praktično gluhih otrok. Kolikor je bilo možno, je v naslednjih letih uporabljal izkušnje v domačem zavodu in v novo ustanovljenem foniatričnem oddelku ORL klinike v Ljubljani, kjer je bil tudi nastavljen kot avdiopedagog. Z leti se je prepričal, da je mogoče doseči kar lepe uspehe pod pogoji, ki jih je srečeval pri rehabilitaciji drugod.

Posebna skrb je bila po osvoboditvi posvečena gluhi mladini, ki končuje obvezno osnovno šolo. Smotrna politehnična vzgoja je našla ustrezno mesto v tej šoli in je precej pomagala gluhim učencem do profesionalne orientacije. Že od nekdaj je bila lepo opremljena tehnična delavnica, še posebej pa sém od konca vojne — pravi okras Zavoda za gluho mladino. Zavod se je takoj po vojni povezal z Ljudsko tehniko in zlasti razvijal te smeri dejavnosti v krožkih: elektro-monsterskem, foto-amaterskem, kovinarsko-mehaničnem, letalsko-modelarskem in prirodoslovnem. Zelo lepo razstavo so priredili mladi tehniki ob 50-letnici Zavoda (leta 1950). Na šoli je ves čas vse do leta 1959, do prežgodnje smrti po osvoboditvi na zavod prišlega pedagoga Ivana Lovrenčiča zelo lepo napredovala fizikalna dejavnost, saj so gójenci obiskali s prireditvami pionirje v

Smledniku, Podsmreki, Sodražici, v Kamniku in v Mostah. Del tega telovadnega programa so pionirji prenesli tudi na šolske proslave ob državnih praznikih. Zelo lepo je uspel fizkulturni nastop leta 1948 na Taboru, o katerem je poročal tudi tisk. Lepi in uspeli so bili tudi telovadni nastopi v Subotici in v Zagrebu. Športno društvo gluhih je bilo ustanovljeno leta 1951, ki se je leta 1964 preimenovalo v športno društvo »Komet«. Mladinec Kogovšek se je udeležil olimpiade gluhih v Kopenhagnu leta 1949. Naslednja leta (1953 in 1957) naši mladinci niso sodelovali na olimpiadah, čeprav so imeli še kar dobre pogoje za uvrstitev. VIII. olimpiada gluhih je bila od 25.—30. avgusta 1957 v Milanu. Na tej so sodelovali tudi nekateri Jugoslovani. Olimpiada gluhih je gotovo največja športna manifestacija gluhih, zato je prav, da povemo, da so bile take olimpiade v Parizu (prva leta 1924), v Amsterdamu (leta 1928), v Nürnbergu (leta 1931), v Londonu (leta 1935), v Stockholmu (leta 1939), v Kopenhagnu (leta 1949), v Bruslju (leta 1953) in v Milanu (leta 1957).

Pionirska šahovska zveza gluhih je na šahovskem prvenstvu mesta Ljubljane osvojila prehodni pokal za leto 1951-52. 3. aprila 1952 je igral na Zavodu simultanko na 30 deskah Milan Germek, šahovski mojster. Izgubil je dve partiji, eno pa je remiziral. Zmagala sta pionirja Lipuš in Marinšič. Šahovska sekcija je leta 1952 na državnem šahovskem prvenstvu gluhih osvojila drugo mesto. Od leta 1946 dalje so v teh letih, ki jih opisujem, bila v organizaciji Zavoda tudi tekmovanja v lahki atletiki. Pogostoma so bili učenci v letih po osvoboditvi na raznih izletih, kot npr.: na Reki, v Planici, v Opatiji, v zdravilišču Rimske Toplice, na Plitvicah, v Mariboru, na Krvavcu ter drugod. Zelo pogosto so obiskovali bližnje izletniške točke. Letovanja pa so bila navadno v Kopru in Portorožu. Leta 1956 so taborili gluhi vajenci v Starem gradu pri Zadru; leta 1960 pa so pionirji višjin razredov osemletke ob dnevu JLA obiskali vojake na Vrhniki. Gluhi pionirji so zelo radi pomagali tudi pri prostovoljnem delu v prvih letih po vojni. Iz podatkov za šolsko leto 1949/50 je razvidno, da je na Pšati 20 gojencev opravilo 160 ur, na cestah 45 gojencev — 459 ur, na ekonomiji 24 gojencev 120 ur, na pionirski progi 20 gojencev — 80 ur, pri gozdnih akcijah pa 30 gojencev 1550 ur.

Ko govorimo o vsestranskem razcvetu dela med gluho mladino na Zavodu in zunaj njega, ne moremo mimo resnice, da sta bili vsaj dve pridobitvi Zavoda po osvoboditvi zelo važni za nadaljnje usposabljanje in šo-

lanje gluhih otrok: ustanovitev poklicne šole za gluhe gojence in ustanovitev Učnih delavnic za gluho mladino. Zato bo o tem nekoliko več govora v tem poročilu. Če pogledamo 50 let nazaj, moremo z žalostjo ugotoviti, da je kapitalistični družbeni red le bolj enostransko, karitativno reševal vprašanje zaposlitve gluhih. Vladajoči krogi stare Jugoslavije niso poznali sistematične zaposlitve gluhih učencev. Vsa skrb za gluhe učence je slonela na ramah učiteljstva. Prav tako so se v stari Jugoslaviji gluhi le enostransko usposabljali za poklice. Največ je bilo čevljarjev, krojačev in mizarjev. Le redki gluhi, sinovi premožnejših staršev, so imeli možnost, učiti se drugih poklicev. Šolstvo so v socialistični družbeni ureditvi je začelo kompleksno reševati te probleme. Nekaj gluhih je bilo takoj vključenih v splošne strokovne nadaljevalne šole polnočutnih učencev. Večina gluhih se je učila obrti pri mojstrih, ne da bi obiskovala obrtne nadaljevalne šole. Takoj po osvoboditvi je bila na prošnjo ravnateljstva Zavoda za gluho mladino z odlokom ministrstva za industrijo in rudarstvo z dne 23. III. 1946 št. 829/VI. ustanovljena strokovna šola. V šolskem letu 1945/46 še ni bilo odprtih rednih razredov za učence v gospodarstvu, temveč samo strokovni tečaj s pričetkom 13. IV. 1946, v katerega se je vpisalo 14 učencev, večinoma mlajših pomočnikov. Ta tečaj je bil dvakrat tedensko v večernih urah. Poučevala sta Albin Ogorelec ter Mirko Dermelj. Albin Ogorelec je tako postal prvi upravitelj poklicne šole do leta 1955, ko ga je nasledil Stanko Kovčič, ki je na tem mestu še danes. Po strokah so bili zastopani v tečaju: 2 čevljarja, 1 graver, 1 kamnosek, 1 pleskar, 2 mizarja, 1 pek, 2 šivilji, 1 steklar, 1 tiskar, 2 zobotehnika.

V šolskem letu 1946/47 je bil pouk v obliki strokovnega tečaja skozi vse šolsko leto. Vpisalo se je 16 tečajnikov, 14 mladincev in 2 mladinki. Po strokah: 1 graver, 2 čevljarja, 1 krojač, 1 kamnosek, 1 litograf, 1 steklar, 1 mizar, 1 slaščičar, 2 šivilji, 1 tiskar, 1 zobotehnik, 1 knjigovez.

V šolskem letu 1947/48 je bil osnovan I. razred šole za učence v gospodarstvu. Vpisanih je bilo 6 učencev (5 moških, 1 ženska). S tem je vsaj formalno začela delovati redna šola, ki je dala do leta 1970 že 325 kvalificiranih delavcev. V šolskem letu 1948/49 pa so bili odprti kar trije razredi, in sicer:

I. razred — 2 oddelka, vpisanih 19 učencev (9 mošk., 10 žensk) II. razred — 1 oddelek, vpis. 5 učencev (4 moški, 1 ženska). Skupaj so imeli v tem šolskem letu torej 3 oddelki 24 učencev, 13 moških, 11 žensk.

To leto je bilo: 5 knjigovezov, 4 litografi, 4 tiskarji-stavci, 1 slaščičar, 1 šivilja, 1 vulkanizer, 1 torbar, 7 vlagalk. Poučevalo pa je že kar 8 predmetnih učiteljev. V tem času se je pokazala že velika potreba po internatu za te učence. Združenje gluhih za Slovenijo se je borilo z vso doslednostjo, da bi rešilo to pereče vprašanje, a je le delno uspelo. Vajence je spravilo v svoje prostore na Vidovdanski cesti, dekleta pa v Zavod za gluho mladino kot gostje. Vprašanje prehrane je bilo rešeno tako, da so se vsi hranili v Ljudski kuhinji. V šolskem letu 1949/50 je bilo vpisanih 23 učencev:

- I. razred: 11 učencev — 6 m. — 5 ž.
- II. a razred: 6 učencev — 5 m. — 1 ž.
- II. b razred: 6 učencev — 3 m. — 3 ž.

Skupaj 23 učencev — 14 m. — 9 ž.

Po stroki so bili: 6 knjigovezov, 4 litografi, 4 stavci, 1 krojač, 1 šivilja, 6 torbarjev, 1 čevljar. V šolskem letu 1949/50 je poučevalo 10 učiteljev.

Kot je razvidno, je bil dosežen že v začetku dejavnosti te šole kar lep napredek, stanje pa se je iz leta v leto boljšalo, zato smo prikazali le začetna leta šolanja na tej šoli.

Omeniti je treba še poštvovalno delo treh učiteljev poklicne šole, ki so se kar trikrat tedensko vozili v Škofjo Loko za pouk 13 gluhonemih učencev iz Hrvatske, ki so bili nepismeni, pa zaposleni pri podjetju »Jelovica« v Škofji Loki.

Do leta 1964 je bila vajenska šola samostojna pravna oseba, od tedaj pa je priključena Zavodu za usposabljanje slušno in govorno prizadetih. Tudi ime samo »vajenska šola« se je spremenilo šele leta 1970 v »poklicno šolo«.

Če pregledamo v prvem desetletju po vojni, za kaj so se odločali gluhi, vidimo, da je bilo največ kandidatov za grafično stroko raznih smeri, za krojaško in šiviljsko obrt, za pleskarsko, kovinsko in mizarsko področje dela. Precej številčno močan je bil zastopan tudi poklic torbar.

Velikega pomena za usposabljanje slušno prizadete mladine je bila ustanovitev Učnih delavnic pri Zavodu za gluho mladino v Ljubljani z odločbo ministrstva za prosveto Ljudske republike Slovenije z dne 9. marca 1948 št. VIII-2050/3.

Posamezne delavnice so pričele z rednim obratovanjem ter usposabljanjem in zaposlovanjem gluhih učencev in delavcev takole:

1. *tiskarna* — 2. maja 1948. Vodstvo tiskarne je prevzel Ciril Sitar starejši.

2. *litografija* — 2. maja 1948. Vodstvo litografije je prevzel Lado Škrabar.

3. *knjigoveznica* — 1. oktobra 1948. Vodstvo knjigoveznice je prevzel Matija Šifer.

4. *galanterija* — 1. januarja 1950. Vodstvo galanterije je prevzel Jože Slatnar.

5. *damska šivalnica* — 1. oktobra 1953. Vodstvo šivalnice je prevzela Mara Kelšin.

Poprej, v stari Jugoslaviji, je bilo težko dobiti mojstra, ki bi sprejel gluhega vajenca v uk. Tako je »Odbor Podpornega društva za gluho mladino« celo sklenil nagraditi vsakega mojstra, ki bi izučil gluhega vajenca v stroki, z 2000 dinarji, kar je bilo takrat že lep znesek. Nekaj mojstrov je sprejelo to ponudbo in se odzvalo vabilu »Podpornega društva«. Dosti težav pa je bilo z drugimi, ki niso bili tako srečni, da bi prišli v uk, zato je vse klicalo po ustanovi, ki bi izučila gluhe otroke. Za ustanovitev Učnih delavnic je dal pobudo zavodni pedagog Drago Supančič, predmetni učitelj. Poleg njega pa imata nemalo zaslug za uspeh tega dela Mirko Dermelj, tedanji ravnatelj Zavoda za gluho mladino, ter Ludvik Peterenel, ki sta za ustanovitev Učnih delavnic vlagala celo svoja osebna finančna sredstva ter nenehno skrbela, da bi se ideja uresničila. Združenje gluhih Slovenije je ustanovilo keramično delavnico in čevljarstvo zadrugo. Leta 1952 je ustanovne pravice od ministrstva za prosveto LRS prevzel tedanji MLO Ljubljana, ki je Učne delavnice zaradi značaja poslovanja proglasil za ustanovo s samostojnim financiranjem, leta 1954 pa za finančno samostojen zavod.

Od ustanovitve Učnih delavnic leta 1948 pa do leta 1963 so Učne delavnice poslovale s svojimi obrati v raznih neprimernih in dotrajanih delovnih prostorih na območju mesta Ljubljane. Tako je ženska krojačnica delovala s l. X. 1953 na Kodeljevem, Ob Ljubljani 36, Litografska delavnica je delovala najprej (od leta 1948) na Zavodnem dvorišču (v prizidku), kasneje pa Ob Ljubljani št. 24. Tiskarna je bila od začetka (od leta 1948) v prejšnji Sitarjevi tiskarni (del prostorov) na Resljevi cesti št. 4. Knjigoveznica je delovala od začetka (od leta 1948) v bivši Knaflejevi, sedanji Tomšičevi ulici v Ljubljani, galanterija pa tudi od začetka (od leta 1950) v Levčevi ulici št. 8. Bila je že skoraj realizirana zamisel za pletilsko delavnico (nabavljen je bil že pletilni stroj), pa je iz objektivnih razlogov stvar propadla. Prav tako je propadla zamisel o tem, da bi prevzeli gluhi neko nacionalizirano pekarno.

Za ime zavodnih delavnic je bila odločitev težka. Naj navedemo samo nekaj poskusov za naziv posameznih delavnic. Tako so se imenovala posamezne delavnice: Grafične učne delavnice državne Gluhonemnice, kasneje grafični učni zavod za gluhoneme; nadalje: Učne delavnice državne gluhonemnice za galanterijo, — državne gluhonemnice — knjigoveznica, — državne gluhonemnice — litografija. Uvedli so tudi kratice:

- UDG — knjigoveznica
- UDG — galanterija
- UDG — tiskarna
- UDG — litografija

Nekaj časa je bil v rabi celo dolg naslov: »Knjigoveška, usnjarska in kartonažna učna delavnica Državne gluhonemnice v Ljubljani«. Potem so naslov nekoliko spremenili: »Usnjena galanterija Državne gluhonemnice v Ljubljani«, »Knjigoveznica Državne gluhonemnice v Ljubljani«, »Litografija Državne gluhonemnice v Ljubljani«, »Tiskarna Državne gluhonemnice v Ljubljani«.

Z odlokom ministrstva financ z dne 12. XII. 1951 št. V-1319-2 je bilo določeno, da so delavnice »netto budžetirane proračunske ustanove, to je, glavni ustanovi priključene gospodarske enote«. Z odločbo sveta za prosveto in kulturo z dne 20. 6. 1952 št. 2465/17 je bil dodeljen naziv: »Gospodarska ustanova z lastnim financiranjem, proglašena za pravno osebo«.

Z odlokom vlade LRS z dne 30. 12. 1952 št. II-943/2 pa so bile označene, da niso »pravne osebe«.

Kmalu zatem so bile zopet proglašene za pravno osebo; tako z odlokom MLO Ljubljana z dne 12. VI. 1954 št. 1674/2-2. S tem odlokom je bilo določeno tudi ime za delavnice: »Učne delavnice Zavoda za gluho mladino v Ljubljani s samostojnim financiranjem«, z veljavnostjo od 1. V. 1954.

V tem času so bile delavnice prvič registrirane pod št. 49/I — dne 11. II. 1954 z nazivom: Učne delavnice Zavoda za gluho mladino v Ljubljani. Dne 15. januarja 1957 so bile delavnice z odločbo št. 03/5 drugič registrirane pod reg. št. 73/56 z imenom »finančno samostojen zavod« in s pristavkom, da je delovno področje »javno — prosvetno«. Urad za statistiko pa je delavnice celo imenoval »Obrtne delavnice — ustanove«. Tedaj je znašala vrednost osnovnih sredstev 10,268.000 din. Kot dotacijo od ministrstva za prosveto so prejele zavodne delavnice od leta 1948 do 1952 skupno 1,163.072 din, od tega 500.000 din kot kupnino za knjigoveznico. Glede pristojnosti zavodnih delavnic pa tole: od leta 1948

do leta 1953 so sodile v pristojnost ministrstva za prosveto, po letu 1953 pa za nekaj časa v pristojnost OLO Ljubljana.

Leta 1958 je OLO Ljubljana dovolil ustanovitev samostojnega »Doma gluhih vajencev in vajenk«. Žal se ta želja še do danes ni v celoti uresničila.

Kako važno je bilo ustanoviti Učne delavnice, naj pove podatek, da se je v letih 1948 do 1958 v Učnih delavnicah usposobilo 87 gluhih vajencev in vajenk.

Leta 1962 so se lotile nove gradnje skupnih poslovnih prostorov Učnih delavnic, ki so bile dograjene in vseljive meseca oktobra leta 1963. Prostori so v zgradbi v ulici Bežigrad 8.

Za gradnjo novih poslovnih prostorov so sredstva prispevale Učne delavnice same v višini 45 %, ostala sredstva pa so prispevali tedaj Okrajni ljudski odbor Ljubljana iz sredstev negospodarskih investicij, Republiški zavod za socialno zavarovanje in skupščina občine Ljubljana-Bežigrad. Del sredstev pa so dobile Učne delavnice z najetjem kredita iz medobčinskega investicijskega sklada. Od leta 1948 do konca leta 1969 se je v Učnih delavnicah poklicno usposobilo za opravljanje dela v posameznih poklicih kar 369 gluhih učencev za kvalificirane delavce in 158 gluhih učencev za priučene fazne delavce. Večina teh usposobljenih učencev je zaposlena v gospodarskih organizacijah, del teh učencev pa v Učnih delavnicah, to pa predvsem zato, ker za te učence še ni bilo možnosti, da bi jih zaposlili v drugih gospodarskih organizacijah.

Ko govorimo o poklicih, ne smemo mimo resnice, da je nekaterim gluhih po vojni uspelo uresničiti ob podpori skupnosti sen o višji ali celo visoki izobrazbi.

Tako je dosegel akademsko izobrazbo kipar Ivan Štrekelj, ki je prejel že več nagrad za kiparska dela. V zobotehnični stroki so dosegli lepe uspehe bivši gojenci zavoda Niko Predovič, Vinko Möderndorfer in Ivan Kmetič. Na srednji tehnični šoli je izpopolnjeval svoje znanje gluhi Vlado Mihevc; Mirko Kos in Branko Vidic pa sta po končani šoli za gluhe dokončala tekstilno šolo. Privatno je z uspehom končala trgovsko šolo gluhonema Nežka Čepon. Zaposlila se je v NUK. Srednjo šolo je v Ljubljani končala Anda Štiglič, ki se je vpisala na visoko šolo v Zagrebu. Veliko zaslug pri njenem študiju je imel bivši strokovni učitelj na Zavodu Karel Puhar, ki jo je sam privatno poučeval.

V tem razdobju (1945—1960) je na Zavodu izhajal mladinski časopis Naš svet, ki ga je s sodelavci urejal pedagog Emil Ulaga.

Hkrati se je na Zavodu v veliki meri sprožilo strokovno delo v zvezi z izdajo učbenikov za gluhe otroke kakor tudi strokovnih knjig, ki so bile že zelo potrebne za pedagoški kader in vzgojo surdo- in avdiopedagogov ter logopedov. (O tem je prinesla članek že Kronika št. 3, letnik XX.)

Del družabnega življenja odraslih gluhih ter vajencev je prevzela Zveza gluhih za Slovenijo. V Jugoslaviji je bilo po štetju iz leta 1960 okrog 46.000 gluhih, v Sloveniji od tega števila 3.000 gluhih. V tem času se je močno uveljavilo kulturno-prosvetno društvo za gluhe »Vita Župančič«, zlasti v ritmih, baletu in pantomimi. Tudi športnemu društvu »Komet« moremo izraziti priznanje.

Dne 10. X. 1959 je bila ustanovljena surdopedagoška sekcija pri Društvu defektologov LRS. Iz zapisnika ustanovnega sestanka je razvidno, da so bili na ta sestanek sekcije vabljeni med drugimi: tudi univ. profesor dr. Janko Pompe, univ. profesor dr. Marjan Avčin, asistent dr. Zlata Hribar, zdravniško društvo, sekcija ORL dr. Kosin, avdiolog dr. Vidmar, otolog dr. Bojan Vandot, pediater dr. Štefka Vandot, za upravo Poliklinike dr. Drago Mušič, otolog dr. Švajger, referent za socialno varstvo tov. Polakova, psiholog profesor Bergant, psiholog profesor Meško, ing. Mitja Uran, direktor Telekomunikacij Ado Klanjšek, za Društvo prijateljev mladine Ela Peroci, Okrajni odbor Zveze gluhih, Republiški odbor Zveze gluhih, referent za šolstvo profesor Pavčič in Dolanc, za RK Ogorelec, pedagogi Zavoda za gluho mladino v Portorožu in domači zavodni pedagogi. Na ustanovnem sestanku so bile dane smernice dela:

1. evidentiranje vse predšolske slušno prizadete mladine,
2. sodelovanje z zdravstvenimi in socialnimi ustanovami,
3. izdajanje učbenikov za gluho mladino,
4. organiziranje seminarjev za avdiopedagoge ter za matere in rejnike gluhih otrok,
5. sestava novega učnega načrta.

Za predsednika surdosekcije je bil izvoljen Emil Ulaga. Sekcija sama pa je praktično pričela z delom dne 23. junija 1960, ko je bil v Ljubljani kongres Zveze društev defektologov Jugoslavije. Na kongresu je bilo razdeljeno delo po sekcijah (sekcija za nerazvite, sekcija za družbeno neprilagojene, sekcija za slušno motene) (v razvoju), sekcija za logopate, sekcija za vidno motene (v razvoju), sekcija za fizične invalide (bolehne in bolne).

Poleg plenarnih in posamičnih zasedanj, konferenc in referatov, sta bili predvideni tudi dve ekskurziji po ustanovah:

1. Ljubljana—Kamnik—Smlednik — Stara Loka—Ljubljana;
2. Ljubljana—Gornji Logatec—Planina—Postojna—Ljubljana.

Kongres je trajal od 22. do 26. junija 1960. Bil je organiziran v počastitev 15-letnice osvojitve Jugoslavije, 60-letnice Zavoda za gluho mladino v Ljubljani, 50-letnice vzgojnega zavoda »Janeza Levca« v Ljubljani in 40-letnice Zavoda za slepo mladino v Ljubljani. Delo je bilo razdeljeno po sekcijah tako, da je bil kongres deloma v domu »Maksa Perca«, deloma v Zavodu za gluho mladino (na Zaloški cesti 5) in deloma v Zavodu za slepo mladino (Langusova 16).

Prav je, da se ob koncu naših razglabljanj o delu in življenju v Zavodu za gluho mladino v razdobju od leta 1945 do 1960 spomnimo še vestnih, v tem času umrlih učiteljev gluhih. Ti so bili: Franc Gregorčič (umrl leta 1953), Ljubo Dermelj (umrl leta 1958), Matilda Podkrajšek (umrla leta 1959), Rudolf Dostal (umrl leta 1959) in Ivan Erbežnik (umrl leta 1960). Od gojencev pa je umrl v tem času Stanko Cestar (leta 1957).

Ob 60-letnici Zavoda sta bili v Ljubljani dve razstavi; v opernem gledališču pa je bila slavnostna akademija. Obe razstavi, tako v Jakopičevem paviljonu kot na Zavodu, sta pokazali lepe uspehe v tehničnem pouku in likovni vzgoji. Zavod za gluho mladino je imel leta 1960 en predšolski oddelek, 14 oddelkov posebne osnovne šole, oddelek za slušne vaje in 3 logopedске oddelke ter internat s 142 posteljami. Rast Zavoda je bila torej tudi v teh letih očitna za vse, ki so opazovali njegov razvoj.

OPOMBE

1. Jubilejni zbornik Zavoda za gluho mladino v Ljubljani, Ljubljana 1950. — 2. Sedemdeset let Zavoda za usposabljanje slušno in govorno prizadetih v Ljubljani, Ljubljana 1970. — 3. Zgodovina Zavoda za gluho mladino v Ljubljani, Ljubljana 1960 — (cikl.) Napisal Mirko Dermelj. — 4. sorodno: Kronika Učnih delavnic ZZUSIGP v Ljubljani, Ljubljana 1973. — 5. Specialna škola XX. str. 4, str. 434 — 6. Marjan Pavčič: Usposabljanje telesno in duševno prizadetih ter družbi neprilagojenih otrok v LRS, Ljubljana 1960. — 7. Podatki iz arhiva Zavoda za usposabljanje slušno in govorno prizadetih v Ljubljani. — 8. Naš svet, 1951—1955, 1958—1961.